

Právo a podnikání 1/2012

Newsletter

Téma: Trestní odpovědnost právnických osob

OBSAH:

Základní informace

- Kde se vzala trestní odpovědnost právnických osob v ČR?
- Podmínky trestní odpovědnosti
- Jaké tresty hrozí

Závěry a doporučení

Seznam trestných činů právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob

Základní informace

Mgr. Adam Novotný

novotny@vozab.com

Kde se vzala trestní odpovědnost právnických osob v ČR?

Běžný jev nebo české specifikum?

Trestní odpovědnost právnických osob je ve většině evropských zemí samozřejmostí, Česká republika byla tedy jednou z posledních tří států Evropské unie, která trestní odpovědnost právnických osob nepřipouštěla. Otázka trestní odpovědnosti právnických v ČR není nijak nová a již delší dobu probíhala odborná diskuse na toto téma, nicméně odborná ani laická veřejnost nenacházela jednotný postoj k dané problematice. Nakonec po překonání prezidentského veta poslanecká sněmovna schválila zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob (dále jen „Zákon“), který byl koncem prosince 2011 vyhlášen ve sbírce zákonů a od 1. ledna 2012 nabyl účinnosti.

Na otázku proč bylo zapotřebí zavést trestní odpovědnost právnických osob v ČR, odpovídá důvodová zpráva vypracovaná k původnímu návrhu Zákonu, dle které je trestní odpovědnosti zapotřebí v zájmu zvýšení účinnosti boje proti závažné protiprávní činnosti, kterou se dosud nedaří uspokojivě postihovat, zejména potom z toho důvodu, že pachatelé mnohdy zůstávají v anonymitě právnické osoby (právní úkony činí formálně právnická osoba), nebo se nedaří prokázat individuální odpovědnost za trestné jednání spáchané v působnosti právnické osoby. Trestní odpovědnost právnických osob umožní také účinnější postih některých závažných jednání výslovně uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku (např. činů vážně poškozujících životní prostředí, jednání spojených s organizovaným zločinem, hospodářskou soutěží apod.).

Podmínky trestní odpovědnosti právnických osob

Jak již bylo zmíněno výše, podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, která lze právnickým osobám uložit, stejně jako postup v řízení proti právnickým osobám upravuje Zákon o odpovědnosti právnických osob. Tento Zákon však jen doplňuje obecnou právní úpravu v oblasti trestního práva, podpůrně proto i pro právnické osoby platí trestní zákoník a trestní řád.

Podle Zákona jsou trestně odpovědné **všechny právnické osoby kromě České republiky a územních samosprávních celků**. Není přitom důležité, zda se jedná o českou nebo zahraniční právnickou osobu, pokud byl trestní čin spáchán v ČR a zahraniční osoba zde vykonává alespoň částečně svoji činnost, nebo zde vlastní nějaký majetek. Trestní odpovědnost se vztahuje rovněž na trestné činy spáchané v zahraničí, (i) pokud důsledky takového trestného jednání zcela nebo částečně nastanou na území ČR, (ii) trestný čin spáchala právnická osoba se sídlem v ČR (iii) nebo pokud byl trestný čin spáchaný ve prospěch takové společnosti se sídlem v ČR. Trestné činy související s paděláním peněz a trestný čin teroristického útoku se však budou podle českých právních předpisů posuzovat za každých okolností.

Zákon za trestný čin spáchaný právnickou osobou považuje trestný čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, a to za předpokladu, že za právnickou osobu přitom jednal:

- statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat (jakýkoliv zástupce na základě plné moci),
- osoba vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost,
- osoba vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby, jestliže její jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby,
- zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení – kontraktor apod. (dále jen „Zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů.

Právnická osoba je trestně odpovědná jestliže za ni jedná Zaměstnanec při plnění pracovních úkolů jen v případě, že (i) se tak děje na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo ostatních výše uvedených osob, anebo proto, že (ii) uvedené osoby neprovedly taková opatření, která podle jiného právního předpisu měly provést nebo která po nich lze spravedlivě požadovat. Tedy zejména pokud neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností podřízených Zaměstnanců nebo jiných osob, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Zjednodušeně řečeno, trestní odpovědnost právnické osoby tedy nezakládá pouze jednání Zaměstnanců podle výslovného pokynu, ale také opomenutí kontroly činnosti Zaměstnanců při plnění pracovních úkolů. Zákon také stanoví, že právnická osoba je trestně odpovědná i v případě, kdy se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba uvedená výše za právnickou osobu v daném konkrétním případě jednala.

Důležité je zdůraznit, že na trestní odpovědnosti právnické osoby nic nemění případná samostatná trestní odpovědnost výše uvedených fyzických osob. V jednom případě je tedy možný souběh jak trestní odpovědnosti právnické osoby, tak fyzických osob za ni jednajících, přičemž vina fyzických osob nevylučuje vinu právnické osoby za způsobené trestné činy a naopak.

V průběhu trestního řízení za právnickou osobu jedná ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem, avšak nesmí být současně obviněným, poškozeným nebo svědkem. Právnická osoba si může zvolit zmocněnce, případně jí může být ustanoven opatrovník. Tím samozřejmě není dotčen nárok právnické osoby na obhajobu, tedy na zvolení si svého obhájce.

Zánik trestní odpovědnosti

Za určitých podmínek může trestní odpovědnost právnické osoby zaniknout (účinná lítost), ovšem kromě trestných činů souvisejících s úplatkářstvím. V přípustných případech zaniká trestní odpovědnost právnické osoby v případě, že právnická osoba:

- dobrovolně upustí od dalšího protiprávního jednání a zároveň
- odstraní hrozící nebezpečí anebo zamezí či napraví vzniklý škodlivý následek, nebo
- učiní státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí vyvolané trestným činem mohlo být ještě odstraněno nebo kdy škodlivému následku mohlo být ještě zabráněno.

Trestní odpovědnost právnických osob se promlčuje za stejných podmínek jako trestní odpovědnost fyzických osob upravená trestním zákoníkem, avšak s výjimkou trestného činu teroristického útoku, pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti.

Důležité je na tomto místě upozornit, že trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce, tedy trestní odpovědnost nezaniká společně se zánikem právnické osoby. Pokud již došlo k zahájení trestního stíhání právnické osoby, tak nemůže být zrušena a nemůže ani dojít k její přeměně (fúze, rozdělení atd.) do doby pravomocného skončení trestního řízení. Obdobně nemůže ani dojít za takových okolností k zániku právnické osoby, kromě několika velmi specifických případů.

Jaké tresty hrozí

V případě spáchání trestného činu právnickou osobou hrozí dále uvedené tresty, respektive ochranná opatření, která lze uložit samostatně nebo současně:

- Jestliže činnost právnické osoby spočívala zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů, může soud jako trest **právnickou osobu zrušit**.
- Za zvláště závažný zločin, kterým právnická osoba pro sebe nebo pro jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch, lze uložit **trest propadnutí majetku**, a to celého majetku, nebo části určené soudem.
- Za úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti může soud právnické osobě uložit **peněžitý trest** v rozmezí denní sazby 1 000 Kč až 2 000 000 Kč, avšak tento trest nesmí vést k újmě poškozeného. Soud určuje výši denní sazby a rovněž počet dnů pro účely stanovení výše pokuty.
- Dále soud může právnické osobě uložit **trest propadnutí věci** nebo jiné majetkové hodnoty, včetně propadnutí „náhradní hodnoty“, pokud již původní věc není k dispozici, a to za podmínek stanovených trestním zákoníkem.
- **Trest zákazu činnosti** na jeden rok až dvacet let je možné právnické osobě uložit, byl-li trestný čin spáchaný v souvislosti s činností, která je předmětem zákazu.
- **Trest zákazu plnění veřejných zakázek**, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži je možné právnické osobě uložit na jeden rok až dvacet let, dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži.

- Na stejnou dobu je možno právnické osobě uložit **trest zákazu přijímání dotací a subvencí**, dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory.
- Specifickým je pak **trest uveřejnění rozsudku**, u kterého na náklady právnické osoby soud určí druh veřejného sdělovacího prostředku, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, rozsah jeho uveřejnění a lhůtu určenou právnické osobě k uveřejnění rozsudku, a to pod (opakovanou) pokutou ve výši 500.000,- Kč.
- Soud může uložit právnické osobě tzv. **ochranné opatření spočívající v zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty**, včetně zabránění náhradní hodnoty nebo zabránění spisů a zařízení, nebo namísto zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit pozměnění věci nebo jiné majetkové hodnoty, odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou, a to za podmínek stanovených trestním zákoníkem.

Předcházení trestní odpovědnosti Závěry a doporučení

JUDr. Jakub Vozáb
jakub@vozab.com

Konstrukce trestní odpovědnosti právnických osob, která mimo jiné nastává rovněž v případě protiprávního jednání Zaměstnanců při plnění pracovních úkolů při současném zanedbání kontrolních mechanismů příslušné právnické osoby jako zaměstnavatele, si v podstatě vynucuje přijmout preventivní opatření, která mohou odpovědnost právnické osoby vyloučit. Je přitom možné doporučit aplikaci souboru opatření, kterými právnická osoba ve vztahu k osobám za ni jednajícím:

- **Vymezí správný postup v konkrétních situacích/oblastech**
- **Zajistí prokazatelné seznámení dotčených fyzických osob se zavedenými postupy**
- **Zavede mechanismy zabezpečující pravidelnou kontrolu a prevenci**

Takovým vhodným souborem opatření může být zejména kombinace:

- **Vydání závazných vnitřních předpisů** (metodické pokyny, SOP apod. dle potřeby). Takové vnitřní předpisy vymeží to, co právnická osoba považuje za správné a co naopak za správné nepovažuje. Již tímto dává právnická osoba najevo, jaká je její politika a jaké postupy svých zaměstnanců a jiných osob považuje za standardní a žádané a jaké naopak nikoliv (Code of Conduct). Takové vnitřní předpisy mohou být potom důkazem o distancování se právnické osoby od závadného jednání osob jednajících za právnickou osobu. Nad rámec toho potom mohou vnitřní předpisy stanovit kontrolní mechanismy preventivně bránící nekontrolovatelnému jednání fyzických osob (spolupodpisová práva, víceúrovňové schvalovací procedury, vhodně nastavený reporting).
- **Zavedení kontroly způsobu užívání pracovních prostředků** v mezích zákona, zejména prostřednictvím hardwarových a softwarových omezení instalovaných do příslušných zařízení.

- **Školení.** Dalším opatřením nezbytně navazujícím na vydání vnitřních předpisů je potom řádné proškolení osob jednajících za právnickou osobu tak, aby byly s vydanými pokyny seznámeny.
- **Presenční listina o provedeném školení.** Logickým vyústěním provedeného školení je potom vyhotovení presenční listiny, kterou by měli podepsat všichni účastníci školení.

Taková interní opatření potom mohou být jedním z faktorů, které vyloučí trestní odpovědnost právnické osoby. Nelze ovšem toto paušalizovat, neboť o trestní odpovědnosti v konečném důsledku rozhoduje pouze soud se zohledněním všech okolností každého jednotlivého případu. Faktem ovšem zůstává, že zmíněná opatření jsou a budou v každém případě vnímána jako významný předpoklad vyloučení trestní odpovědnosti právnické osoby.

Pokud analyzujeme katalog trestných činů právnických osob, tak nejčastější rizika excesu osob jednajících za právnickou osobu je možné rozdělit do několika oblastí, které jsou uvedeny níže. V těchto oblastech je potom možné doporučit výše zmíněná opatření, tedy zejména vydání vnitřních předpisů a provedení školení:

- **nákup/prodej/marketing** z hlediska regulace hospodářské soutěže a zadávání veřejných zakázek (zakázané dohody narušující soutěž, pletichy ve veřejných zakázkách, úplatkářství – např. pokud pracovníci obchodního oddělení využívají metody zakázané soutěžním právem, nabízejí prospěch v souvislosti s veřejnými zakázkami apod.)
- **běžná administrativa, vedení účetnictví a plnění daňových povinností** (zkreslování stavu hospodaření a jmění, neodvedení daně, vystavení nepravdivého potvrzení, nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení) – např. pokud zaměstnanec ve snaze splnit pracovní úkol vystaví nepravdivé potvrzení nebo v rámci účetnictví či jiného výkaznictví uvede nesprávné údaje ve snaze zkreslit výsledek hospodaření
- **využívání pracovních prostředků zaměstnavatele** (notebook, mobilní telefon a jiná podobná zařízení) z hlediska porušení autorských práv k software a autorským dílům (aplikace, video, hudba, fotografie apod.) – např. pokud zaměstnanec pro tvorbu prezentací stáhne a využije určité autorské dílo nebo pro potřeby plnění pracovních úkolů využije licencovanou aplikaci bez potřebné licence nebo pokud při plnění pracovních úkolů získává informace v důsledku narušení zařízení jiných osob (hacking) apod.

Příloha – Seznam trestných činů právnických osob

- obchodování s lidmi (§ 168 TZ)
- svěřením dítěte do moci jiného (§ 169 TZ)
- vydírání (§ 175 TZ)
- **porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ)**
- sexuální nátlak (§ 186 TZ)
- pohlavní zneužití (§ 187 TZ)
- kuplířství (§ 189 TZ)
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ)
- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ)
- ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ)
- svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ)
- podvod (§ 209 TZ)
- pojistný podvod (§ 210 TZ)
- úvěrový podvod (§ 211 TZ)

- dotační podvod (§ 212 TZ)
- provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 TZ)
- podílnictví (§ 214 TZ)
- podílnictví z nedbalosti (§ 215 TZ)
- legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 TZ)
- legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 TZ)
- **neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 TZ)**
- **poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 TZ)**
- padělání a pozměnění peněz (§ 233 TZ i za podmínek § 238 TZ)
- neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 TZ i za podmínek § 238 TZ)
- udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 TZ i za podmínek § 238 TZ)
- výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 TZ i za podmínek § 238 TZ)
- neoprávněná výroba peněz (§ 237 TZ i za podmínek § 238 TZ)
- **zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 TZ)**
- **neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 TZ)**
- **nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 TZ)**
- porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 TZ)
- padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely (§ 245 TZ)
- **zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ)**
- **sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TZ)**
- **pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ)**
- **pletichy při veřejné dražbě (§ 258 TZ)**
- **vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 TZ)**
- poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 TZ)
- **porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 TZ)**
- nedovolené ozbrojování (§ 279 TZ)
- vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 TZ)
- nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 TZ)
- nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 TZ)
- nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 TZ)
- přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 TZ)
- nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 TZ)
- poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 TZ)
- poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 TZ)
- poškození vodního zdroje (§ 294a TZ), poškození lesa (§ 295 TZ)
- neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 TZ)
- neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 TZ)
- neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a TZ)
- neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 TZ)
- neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 TZ)
- poškození chráněných částí přírody (§ 301 TZ)
- teroristický útok (§ 311 TZ)
- vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 TZ)
- vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 TZ)
- přijetí úplatku (§ 331 TZ)
- **podplacení (§ 332 TZ)**
- **nepřímé úplatkářství (§ 333 TZ)**
- zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 TZ)
- maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ)
- organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 TZ)
- napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 TZ)
- **neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 TZ)**
- křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 TZ)
- padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 TZ)
- nedovolená výroba a držení pečeti státní pečeti a úředního razítka (§ 349 TZ)
- násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ)
- hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 TZ)
- podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ)
- účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ)
- podněcování k trestnému činu (§ 364 TZ), nadřizování (§ 366 TZ)
- projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 TZ)
- popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidy (§ 405 TZ)